

GÖRAN LENNMARKER:

Det nya Europa växer fram

I november 1990 då det nya Europa proklamerades i samband med antagandet av Parisstadgan hade Östtyskland just upplösts och anslutit sig till förbundsrepubliken. Sex länder i Centraleuropa och på Balkan hade frigjort sig från det sovjetiska förtrycket.

Nu har antalet självständiga stater i Europa stigit till 42 och fler kan snart komma till. Samtidigt har utvecklingen i Västeuropa präglats av att EG vuxit fram som den självklara centralpunkten.

Riksdagsman Göran Lenmarker är ansvarig för Stiftelsen Ja till Europa.

Den 21 november 1990 proklamerades det nya Europa i samband med antagandet av Parisstadgan. Hela kontinenten enades kring principerna om rättsstaten, mänskliga rättigheter och demokrati. Men man gick mycket längre än så. Man enades också om att Europa måste bygga på marknadsekonomins princip med enskild äganderätt, fri företagsamhet och frihandel. Rätten att enskilt eller tillsammans med andra äga egendom och rätten att fritt starta företag slogs fast som grundläggande värden inte bara för välstånd utan också för demokrati och frihet.

Men november 1990 var bara halvlek i den enorma omvandlingen som Europa genomgått 1989–1991. Östtyskland hade just upplösts och anslutit sig till förbundsrepubliken. Sex länder i Centraleuropa och på Balkan hade frigjort sig från det sovjetiska förtrycket och kastat av sig sina kommunistiska regimer.

Förändringarna sen dess är lika stora. Albanien har öppnat sig. Sovjetunionen har upplösts och 15 länder varav 7 i Europa har trätt i dess ställe.

Jugoslavien befinner sig under upplösning. Slovenien och Kroatien har redan gjort sig fria. Bosnien-Herzegovina och Makedonien har deklarerat sin självständighet. Till och med Montenegro, Serbiens trogna allierade, är på väg att göra detsamma.

Kvar finns en kommunistisk jugoslavisk krigsmakt som tror sig kunna bevara unionen genom att föra krig mot delar av dess befolkning. Serbien, där den kvardröjande kommunistregimen försökt kämpa för ett Storserbien, står inför den svåraste omställningen. Den tidigare autonoma provinsen Kosovo kommer att

vilja bryta sig loss ur den serbiska dominansen. Vojvodina måste återfå sin garanterade autonomi.

1989 bestod Europa av 35 länder. Nu (slutet av januari 1992) är det 42 stater, varav 7 i det tidigare Sovjetunionen och 3 i f d Jugoslavien. Snart kan det vara 45-46.

Dramatiskt också i Västeuropa

Utvecklingen i Västeuropa har också varit dramatisk. EG har växt fram som den självklara centralpunkten. Arbetet på EG:s inre marknad pågår med full kraft. De fyra friheterna skall förverkligas vid utgången av detta år.

Den inre marknaden gör det naturligt att komplettera med en social dimension.

Kraften i den inre marknaden har lett till EG:s beslut att bilda en ekonomisk och monetär union som skall vara genomförd 1997-99. Då skall det finnas en gemensam europeisk valuta och ett system med centralbanker.

Den inre marknaden ställer krav på att EG:s beslutsmaskineri måste effektiviseras. Det är naturligt att EG i takt med att det växer i styrka och betydelse stärker det direkta medborgarinflytandet. Detta till skillnad från den indirekta vägen via de nationella parlamenten och regeringarna. Här har betydelsefulla steg tagits men mycket återstår att göra.

EG får också nya kompetenser. Den inre marknaden gör det naturligt att komplettera med en social dimension. Utvecklingen efter 1992 kommer att bli avgörande för vilka steg som kommer att

tas på det sociala området. Hittills har i allt väsentligt dessa frågor avgjorts på nationell eller lägre nivå.

Bland det viktigaste som uppnåddes i Maastricht är dels att närhetsprincipen - subsidiaritet - har skrivits in och dels att kommissionens och parlamentets mandatperioder sammanfaller. Vissa menar att det kan få en dynamisk betydelse långt utöver den relativt obetydliga vikt som man kanske i förstone fäster vid en sådan förändring. Det kan komma att göra kommissionen alltmer beroende av Europaparlamentet.

EG attraherar allt fler

Den inre marknaden har lett till att alla västeuropeiska länder utanför EG vill bli delaktiga i denna. Därför har processen kring EEA varit betydelsefull för att sammanföra de sju EFTA-länderna med EG:s inre marknad. 3-5 av de 7 EFTA-länderna ansöker nu om medlemskap med sikte på inträde 1995.

Genom EEA bildas en gränslös europeisk marknad med 380 miljoner invånare. Det innebär ett dramatiskt steg framåt inte bara för EG utan också för EFTA-länderna. Dagens EG har nämligen inte en fullt utvecklad inre marknad vilket är lätt att glömma bort. Många av dagens problem inom EG, t ex hög arbetslöshet, är en av orsakerna till att den inre marknaden skapas.

Demokratisering, säkerhet och marknadsekonomi

EG är inte den enda europeiska organisationen. Europarådet och NATO har också betydelsefulla funktioner.

För att bli medlem i EG måste ett land uppfylla kraven på demokrati. Därför krävs det först medlemskap i Europarådet. I takt med att länderna i Östeuropa blir demokratiska blir de medlemmar i Europarådet. Det är första steget i integrationsprocessen. Hittills har Ungern, Tjeckoslovakien och Polen uppfyllt kraven. Inom de närmaste åren kommer alla att i takt med att de antar sina konstitutioner och genomför fria demokratiska val vilja bli medlemmar i Europarådet.

En europeisk säkerhetsordning

Hela tiden fram till och med andra världskriget dominerades Europa av nationella säkerhetslösningar. Det ledde ofta till krig.

Det är därför angeläget att det skapas en europeisk säkerhetsordning som omfattar de flesta av kontinentens länder. EG har ännu inte ett eget säkerhetssystem. Gemenskapen kan ännu mindre ge garantier till utanförstående länder. En möjlighet är därför att NATO-Atlantpakten kan komma att växa ut till en europeisk säkerhetsordning.

Det som talar för detta är den starka vikt och de önskemål som de nya demokratierna fäster vid NATO. Polen, Tjeckoslovakien och Ungern vill bli medlemmar. Även de baltiska länderna skulle gärna se NATO som den säkerhetsstruktur de kan befästa sin trygghet i. Detsamma gäller Ryssland och Ukraina.

Ibland framförs tanken att de nya demokratierna i Östeuropa skall bli neutrala. Av Västeuropas invånare bor 90 procent i NATO-an slutna länder. De neutrala länderna omfattar bara några procent. Skulle de nya demokratierna bli neutrala

skulle hälften av kontinentens befolkning få en nationell försvarsordning. Det skulle förändra situationen och sannolikt öka risken för konflikter och krig.

Det är naturligt att de randstater som upplevde 20 års självständighet mellan första och andra världskriget är särskilt angelägna om en europeisk säkerhetsordning. De ser annars framför sig en självständighetsperiod som ånyo kan hotas.

I Polen, som blivit delat många gånger mellan mäktigare grannar, formuleras det ofta så här: Vi måste finnas med i en säkerhetsordning där Ryssland och Tyskland också finns med. Vår dröm är att ingå i NATO, som garanterar vår självständighet inom en europeisk samhörighet.

Ibland brukar tanken framföras att ESK skall bli den framtida gemensamma europeiska säkerhetsstrukturen. ESK har dock inte spelat någon roll när det gäller att få stopp på kriget mot Kroatien. Det har lett till att ESK alltmer kommit att uppfattas som mindre relevant.

Vägen till välstånd

När de kommunistiska regimerna fallit har det socialistiska samhällssystemets svagheter blottlagts. Utan tvång och förtryck upphör ett socialistiskt samhälle totalt att fungera. Det är den processen vi har sett i Sovjetunionen, Rumänien och andra länder som inte har avvecklat den socialistiska samhällsstrukturen.

Processen att omvandla ett socialistiskt land till en kapitalistisk marknadsekonomi är smärtsam. Socialismen kan lätt införas men får oerhört skadliga konsekvenser ju längre tiden går. När det gäller införandet av marknadsekonomi råder det motsatta förhållandet. Den är smärt-

sam att införa och dess fördelar kommer efter en tid.

Det handlar inte enbart om att skapa en vettig och rationell produktionsordning ur ett oerhört ineffektivt och resursförstörande ekonomiskt system. Det handlar lika mycket om att ändra attityderna. Ur likgiltighet och cynism skall skaparglädje och framtidstro frambringas.

Utan tvång och förtryck upphör ett socialistiskt samhälle totalt att fungera. Det är den processen vi har sett i Sovjetunionen, Rumänien och andra länder som inte har avvecklat den socialistiska samhällsstrukturen.

Människor som blivit hunsade och systematiskt avvanda från ansvarstagande skall plötsligt bli fria, självständiga och ansvarstagande medborgare. Det är inte att undra på att särskilt många äldre kan finna det svårt.

EG kommer att vara huvudansvarig för både hjälp och stöd men framför allt för integrationen av de framväxande marknadsekonomierna. Den i särklass viktigaste uppgiften är att ge dem tillträde till den gemensamma marknaden. Det kan kräva smärtsamma förändringar också i väst.

Skall Västeuropa leva upp till sitt ansvar, går det inte att söka avskärma de nya marknadsekonomierna. Det vore ju verkligen att förneka själva grundidén i det västliga budskapet.

Hur stort skall EG bli?

Vid mitten av 90-talet kan EG utvidgas till 15–16 medlemmar. I nästa steg kan de tre reformstaterna Polen, Tjeckoslovakien och Ungern möjligtvis vara mogna för ett medlemskap. De har nyligen fått associationsavtal där medlemskap utlovas. När det kan ske beror naturligtvis på hur snabbt den ekonomiska utvecklingen kan komma igång. Med tanke på de mycket genomgripande reformerna kan det vara rimligt att räkna med att det kommer att ta ytterligare kanske 8–10 år.

Estland, Lettland och Litauen har en längre väg att vandra men är angelägna att få motsvarande avtal som triangelstaterna. Sannolikt är också vissa av länderna på Balkan då redo för medlemskap. Det gäller särskilt Slovenien, Kroatien och Bulgarien.

Turkiet, Cypern och Malta har redan ansökt om medlemskap. De befinner sig alla tre i en mycket snabb utveckling och är medlemmar av Europarådet. Det ligger i Europas intresse att se till att Turkiet behåller sin starka västliga anknytning och inte faller ner i en mer orientalisk riktning. Det är faktiskt Europas ansvar.

När Ukraina, Vitryssland och Ryssland kan bli mogna för EG-medlemskap eller nära samarbete med EG kan man nu bara spekulera om. Det är en oerhört lång väg dit. Detsamma gäller Rumänien, Albanien och de mer underutvecklade delarna av det som har varit Jugoslavien.

EG har ett ansvar för hela Europas utveckling. Det står i Romtraktaten att EG skall vara öppet för alla demokratiska europeiska länder. En dag kanske EG har ett 30-tal medlemsländer.